

Q&A

Løgismose økologisk gårdmælk mini

Baggrunden for produktet og Mælkebevægelsen

Q: Hvorfor har Løgismose valgt at lancere en gårdmælk?

A: Vi lever i en tid, hvor en lang række bæredygtighedsdagsordener fylder – heriblandt især dyrevelfærd, klimaforandringer og miljøbevarelse. Det er alle dagsordener, der både påvirker os som producenter i Løgismose, og som vi kan se betyder mere og mere hos vores forbrugere. Det kan være svært at gennemskue, hvordan man som forbruger kan træffe mere bæredygtige valg gennem de produkter, man putter i sin indkøbskurv. Ikke mindst, fordi der er en skov af mærkninger, som kan gøre det svært at vurdere, hvilke produkter der vitterligt er ”best in class.” Vi vil gerne bidrage aktivt til at gøre det nemmere at navigere i bæredygtighedsjunglen, og Løgismose Gårdmælk mini er blandt de første konkrete bud på en kommercielt bredt distribueret mælk med de statscertificerede 3 dyrevelfærdshjerter, som samtidig er anbefalet af dyrenes beskyttelse.

Q: I siger, at Løgismose Gårdmælk mini er starten på en mælkebevægelse. Hvad betyder det?

A: Løgismose økologisk mælk har i mange år været anbefalet af Dyrenes Beskyttelse. Men valget om nu at lancere et spydspidsprodukt der også er certificeret med de 3 dyrevelfærdshjerter bunder i et ønske om at starte en bevægelse omkring bæredygtighed indenfor mejerikategorien. Hos Naturmælk findes i nogle særligt visionære landmænd og -kvinder, som træffer aktive valg i forhold til dyrevelfærd, klimaforandringer og miljøbevarelse. De er kernen i mælkebevægelsen. Samtidig kan man som forbruger blive en del af bevægelsen og støtte op ved at købe produktet. Mælkebevægelsen er en dynamisk størrelse og inspirationskilde, vi som producenter også selv kan lære noget af – både i forhold til at optimere vores andre produkter på sigt, og i forhold til at indgå i dialog med andre organisationer og aktører i samfundet omkring at finde løsninger på nutidens og fremtidens mest presserende problemstillinger.

Q: Hvad skal der til for, at et produkt kan sælges som en del af Mælkebevægelsen?

A: Alle produkter skal som minimum leve op til:

- Det statskontrollerede økologimærke
- Anbefalet af Dyrenes Beskyttelse-mærket
- 3 hjerter i det statskontrollerede Dyrevelfærdsmærke
- Klimahandlingsplan, der udregnes med klimaværktøjet Klimalandmand 1.0 eller RISE+

Q: Batter det overhovedet med en enkelt økologisk gård-minimælk i det store bæredygtighedsbillede?

A: Det er et klassisk ”hønen eller ægget-spørgsmål, som taler ind i en bekymring, mange danskere nok stiller sig selv i disse år: Har mine personlige valg overhovedet en effekt på globale klimaudfordringer, dyrevelfærd og bevarelse af vores fælles natur? Hos Løgismose vælger vi at tro på, at svaret er ”ja”. Ved at starte med et enkelt produkt – i dette tilfælde en mælk – træffer vi og

forbrugerne et aktivt valgt om at gøre tingene anderledes. Det er et lille skridt, som kan fordr yderligere forandringer. Både for den enkelte forbruger, for fællesskabet, for detailhandlen, for os som fødevareraktør og for branchen som helhed.

Bæredygtige tiltag på landbruget Kroghsminde

Q: Hvad har Jens Krogh og gården Kroghsminde gjort for at modgå klimaforandringer?

A: For Jens Krogh er den nye Løgismoosemælk den foreløbige kulmination på 25 års dedikeret arbejde med bæredygtig mælkeproduktion. Kroghsminde har været drevet økologisk siden 1995, og i de senere år har fokus ligget på reduktion af gårdens klimabelastning. Den er opnået gennem et systematisk arbejde med mange små og store indsatsområder lige fra energispare råd i malkerummet til mere græsfodring og kulstofbinding i marken, samt en række andre processer. Disse aktive handlinger og forbedringer fremgår af beregningerne på gårdniveau via udarbejdet klimahandlingsplan.

Q: Et systematisk arbejde med "mange små og store indsatsområder". Det lyder lidt vagt. Har I konkrete eksempler på arbejdet med klima, dyrevelfærd og miljøbevarelse?

A:

Klima:

Jens skaber sin egen vedvarende energi. Han har opsat en vindmølle på gården og etableret et økologisk biogasanlæg, som afgasser organisk stof i husdyrgødning og planterester, så der dannes biogas. Gassen kan udnyttes til produktion af elektricitet. Af andre tiltag kan nævnes energivenlig vandkøling af mælken, masser af grønne marker, stort fokus på at dyrene selv henter deres foder på marken og indkøbet af en minilæsser, der kører på elektricitet/batteri.

Miljø:

Kroghsminde er en økologisk gård, hvilket helt kort betyder, at der ikke bruges sprøjtemidler og pesticider. Derudover arbejder Jens Krogh intenst med miljøet gennem et alsidigt sædskifte, hvor græsmarker med urter og kløver er en vigtig bestanddel. Jens har desuden plantet ekstra træer, buske og levende hegn på sin jord. Det bidrager ikke blot til at optage CO₂, men styrker også biodiversiteten. Samtidig har Jens flere græsmarker med urter end de fleste, som også hjælper med at binde CO₂-kulstof i jorden, og samtidig giver næring og levesteder til bier og insekter.

Dyrevelfærd:

Kroghsminde er anbefalet af Dyrenes Beskyttelse og har opnået de 3 statslige dyrevelfærdshjerter, idet Jens arbejder aktivt med dyrevelfærd, som øger køernes levetid. Køerne har masser af plads, og i stalden er der kobørster til massage og en menu bestående af lokalt produceret foder. Derudover heenter dyrene selv en stor del af deres foder ude på marken.

Summen af de ovenstående indsatser fik fødevareminister Mogens Jensen til at kalde Kroghsminde for "et billede på fremtidens landbrug", da han besøgte gården i efteråret 2019.

Q: Øger det virkelig biodiversiteten at så kløver? Det er stadig en mono-afgrøde, og gør alle øko-landmænd ikke det i forvejen?

A: Jens og resten af Naturmælks leverandører sår en blanding af kløver, græs og urter for at binde kulstof i jorden og styrke biodiversiteten på gården. Kløvergræsmarkerne hos Jens indeholder både rajgræs, svingel, timote, rødkløver, hvidkløver, cikorie, vejbred, kommen m.fl.

Q: Er et økologisk landbrug egentlig bedre end et konventionelt landbrug, når det kommer til spørgsmålet om klimapåvirkning?

A: Det er et spørgsmål, som afhænger meget af, om du spørger repræsentanter for det konventionelle landbrug eller for det økologiske landbrug. Går man ind og kigger på enkeltparametre, vil man kunne finde klimaeksempler, hvor det konventionelle er bedre end det økologiske og omvendt. De fleste uvildige forskere og analytikere er enige om, at det står stort set lige mellem de to landbrugsformer, når det kommer til klimapåvirkning. Til gengæld har det økologiske landbrug en mindre miljøpåvirkning. Det økologiske landbrug har et lavt forbrug af kvælstof og undgår pesticider/sprøjtemidler, hvilket styrker biodiversiteten. I forhold til klima binder det økologiske landbrug mere CO₂ i jorden, men udbyttet pr. areal enhed er lavere end på de mere produktionsoptimerede, konventionelle landbrug. Derfor er klimaaftrykket pr. kg. råvare stort set det samme.

Beregningerne bag (OBS: Q&A PÅ DETTE AFSNIT KAN FØRST BEKRÆFTES AF ERIK FRA ØRD EFTER EFTERÅRSFERIEN)

Q: Hvordan har I lavet beregningen af Kroghsminde's klimaaftryk?

A: For det første er det vigtigt at slå fast, at landbrugets udledning af drivhusgasser ikke kan måles, men kun beregnes. Internationalt foregår der en livlig debat om, hvilken model der skal anvendes til såkaldt livscyklusvurdering. En livscyklusvurdering - også kaldet LCA som en forkortelse for Life Cycle Assessment - er det mest moderne og avancerede videnskabelige værktøj til at beskrive den miljø- og klimamæssige påvirkning, et givent produkt har i løbet af sin livscyklus fra vugge til grav.

Klimaberegningen for Kroghsminde er lavet af ØkologiRådgivning Danmark for Naturmælk, der er leverandør af mælk til Løgismose. ØkologiRådgivning Danmark arbejder med en model ved navn "Klimametret", som er udarbejdet af det hollandske center for landbrug og miljø (CLM) i 2011 med faglig støtte fra Jørgen E. Olesen, Aarhus Universitet, og baserer sig på emissionsfaktorer fra IPCC. Det står for The Intergovernmental Panel on Climate Change, som er FN's organ til evaluering af videnskab relateret til klimaforandringer.

Selv siger ØkologiRådgivning Danmark om deres beregningsmodel: "Målet har været at lave en anvendelig og robust model, der viser kilderne til og betydningen af handlingsmuligheder fremfor entydige værdier. Beregningen omhandler drivhusgasserne metan, lattergas og kuldioxid. Til beregning af kulstofbindingen på ejendommens dyrkningsflade er anvendt modellen PlantePro-

Kulstofberegner fra SEGES 2018." SEGES er et fagligt videns- og innovationshus under Landbrug og Fødevarer, der udfylder rollen som brobygger mellem forskningen og det praktiske landbrug.

Q: Hvad har jeres klimaberegning helt konkret kigget på?

A: Beregningen fra ØkologiRådgivning Danmark fokuserer på fem hovedområder: 1) Gårdens energiforbrug og produktion. 2) Metanudledning fra dyrene og gødningen på gården. 3) Lattergas som udledes fra jord dyrket med kvælstofgødning. 4) Klimaaftrykket fra foderindkøb, herunder hvordan foderet er blevet dyrket, forarbejdet og transporteret. 5) Kulstofbinding i jorden via fotosyntese-processer.

Erik Kristensen er klimaspecialist hos konsulentvirksomheden Økologirådgivning Danmark, som har foretaget klimaberegningerne for Naturmælk og Kroghsminde. Han påpeger, at den grønne energi fra biogasanlægget og vindmøllen selvfølgelig ikke mindsker den metanudledning, der kommer af køernes vomforgæring.

Q: Hvis man kigger nærmere på regnskabet, står der, at Jens køber kraftfoder udefra?

Hvorfor er han ikke selvforsynende, når han har så mange andre fine, bæredygtige tiltag?

A: Kigger man udelukkende på tallene, kan man faktisk teknisk set godt sige, at Jens netto er selvforsynende på foder, idét han sælger mere egenproduceret foder, end han køber. Dog mener vi, at ordet 'selvforsynende' er forbundet med en bestemt form for sluttet foderkredsløb på gårdniveau, og derfor bruger vi ikke den betegnelse i vores kommunikation. Jens og andre lokale landmænd i området har dog lavet et lille samarbejde omkring at købe og sælge foder mellem hinanden, så det man kan sige er, at foderet er lokalt produceret og er ikke blevet transporteret over store afstande. Selvom Jens Krogh ikke er selvforsynende i Løgismoses optik, er dansk produceret FODER altså stadig bæredygtigt i forhold til andre mulige løsninger.

Mærkninger og emballage

Q: Hvad betyder de mange forskellige mærkninger på mælkekartonen?

A1: **De 3 statslige dyrevelfærdshjerter** er summen af de krav, der ligger til henholdsvis 1, 2 og 3 hjerter:

Med 1 grønt hjerte er dyrevelfærden løftet over dansk lovgivning. Der er yderligere krav til staldforholdene. Dyrene får mere strøelse, mere plads og kortere transporttid til slagtning. For køer specifikt betyder det, at kalven får en bedre start på livet.

Med 2 grønne hjerter er kravene fra hjerte 1 øget for at sikre endnu bedre dyrevelfærd. Her får dyrene endnu bedre plads, endnu mere strøelse og malkekøerne kommer på græs.

Med 3 grønne hjerter er kravene fra hjerte 1 og 2 øget for at sikre meget bedre dyrevelfærd. Dyrene har meget mere plads.

A2: **Anbefalet af Dyrenes Beskyttelse** er en mærkningsordning, der anvendes inden for flere kategorier af animalske fødevarer. For mejerikategorien specifikt, betyder mærkningen, at: 1)

køerne kommer på græs, 2) ingen tyrekalve aflives, 3) køerne har gode forhold i stalden, 4) køerne bindes aldrig - staldsystemer hvor dyrene står bundet kan ikke optages i mærkeordningen 5) der er kobørster til hudpleje i stalden og 6) kort transporttid til slagteriet. Udover disse 6 konkrete punkter har Dyrenes Beskyttelse også fokus på biodiversitet som indsats på gården.

A3: **Nøglehulsmærket** er et officielt ernæringsmærke, der gør det nemt for forbrugerne at vælge sundere fødevarer. Med Nøglehullet sparer man på fedt, sukker og salt og får flere kostfibre og fuldkorn. Kun fødevarer, der bidrager til en sund og varieret kost, kan blive Nøglehulsmærket

A4: **Det røde Ø-mærke** med teksten 'statskontrolleret' er et dansk kontrolmærke. Mærket fortæller, at det er de danske myndigheder, der fører kontrol med de gårde og virksomheder, der producerer, forarbejder, pakker eller mærker økologiske varer i Danmark.

A5: **EU's økologimærke** er indført, fordi der er fælles økologiregler i EU. Alle økologiske fødevarer, der færdigpakkes i EU, skal mærkes med EU's økologimærke. Logoet skal gøre det lettere for forbrugerne at finde de økologiske varer på hylderne, uanset hvilket EU-land de kommer fra.

A6: **FSC** – eller Forest Stewardship Council - er en international non-profit mærkningsordning til træ og papir. Man finder FSC-mærket på produkter af træ og papir, som man kan købe med god samvittighed. Det kan man, fordi der i en FSC-skov ikke bliver fældet mere træ, end skoven kan nå at reproducere. Samtidig er FSC en sikkerhed for, at dyr og planteliv bliver beskyttet, og at de mennesker, der arbejder i skoven, er uddannede og får ordenlig sikkerhedsudstyr og løn.

Q: Er selve emballagen så også klimavenlig?

A: Ja, kartonen er den mest bæredygtige og klimavenlige på markedet. Den består af 85% pap lavet af fibre fra FSC-mærket skovbrug. Indersiden af kartonen er foret med en genanvendelig polyethylen-membran lavet af overskudstræolie fra papirproduktion i skandinaviske skove. Set i sin helhed er kartonen 100% genanvendelig og har et meget lille klimaaftryk i forhold til konventionelle kartoner.

Q: I siger, at I er de første med 3 dyrevelfærdshjertes. Men flere produkter i Coop har da 4 hjertes?

A: Det er korrekt, at Coop har udviklet sin egen mærkningsordning, som anvendes af flere af Coops egne leverandører. Da Løgismose kun forhandles i Netto under Salling Group, kan vi naturligvis ikke gøre brug af den mærkning. Samtidig vil vi gerne understøtte udbredelsen af den statslige mærkningsordning, så vi får en gennemgående, national standard for god dyrevelfærd – uafhængig af private interesser fra f.eks. detailhandlen.

Q: Hvad betyder "Smagen af frihed"?

A: Se bilaget på dokumentets sidste sider med en række konkrete spørgsmål og svar tidligere udarbejdet omkring mærkningen "Smagen af frihed".

Samarbejdet med Naturmælk

Q: Hvad har Naturmælk og Løgismose med hinanden at gøre?

A: Naturmælk er leverandør af mælk til Løgismoses mejeriprodukter. Flere af de landmænd, der producerer mælk til Løgismose via Naturmælk kommer fra Fyn, ligesom Løgismose selv. Til den økologiske gårdmælk mini kommer mælken dog fra Kroghsminde i Sydvestjylland, da det er den mest ambitiøse gård på bæredygtighedsdagsordenen i Danmark på nuværende tidspunkt. Heldigvis er der flere landbrug på vej med samme, målbare ambitionsniveau.

Q: Hvorfor ser I et match mellem Løgismose og Naturmælk?

A: Naturmælk er et lille, ambitiøst mejeri, der er ejet af leverandørerne. Naturmælk er 100% økologisk og bidrager dermed til dyrevelfærd og et mere modstandsdygtigt og mangfoldigt landbrug, der styrker biodiversiteten i den natur, vi alle er afhængige af. Naturmælks vision er – med deres egne ord - at levere markedets sundeste mælk med store smagsoplevelser. Hos Løgismose kan vi spejle os selv i flere af Naturmælks grundpiller. Vi er selv vokset ud af et lille, lokalt mejeriprojekt på Fyn, og er gennem 55 år vokset til et af Danmarks mest toneangivende fødevarebrands. Løgismose bygger på smag, holdning og håndværk, og det samme kan siges om Naturmælk. Ikke mindst den fælles holdning til naturen og miljøet omkring os står stærkt. Naturmælks landmænd har altid været på forkant med den bæredygtige udvikling, og for os er det en mangeårig drøm, der er gået i opfyldelse, at vi nu i fællesskab kan lancere et bæredygtigt spydspidsprodukt i mejerikategorien, og dermed skubbe på klimaudviklingen i mejeribranchen.

Q: Der står på kartonen, at salget af 1 liter mælk bidrager med 1 kr. til udviklingen af flere bæredygtige tiltag i Mælkebevægelsen. Hvordan fungerer det i praksis?

A: Vi synes det er enormt vigtigt at bruge dette bæredygtige spydspidsprodukt i mejerikategorien til at skubbe på en større udvikling i branchen. Derfor sendes 1 krone pr. solgt liter mælk tilbage til Naturmælk øremærket til at finansiere tiltag, der kan hjælpe med at styrke bæredygtige tiltag ift. bl.a. klima, miljø og dyrevelfærd hos de 44 økologiske landmænd og -kvinder blandt Naturmælks andelshavere. Sammen kan vi hjælpe endnu flere dygtige landmænd og -kvinder med at blive en del af #mælkebevægelsen. På nuværende tidspunkt er der igangsat miljøregnskab for yderligere 5 Naturmælk-landmænd, så der kan lægges konkrete handlingsplaner for hver af dem.

Løgismoses perspektiver på bæredygtighed

Q: Det lyder jo meget fint med en bæredygtig gårdmælk. Men hvad gør Løgismose ellers for at være bæredygtige?

A: Vi vil gerne være åbne og ærlige omkring, at virksomheden Løgismose også er ude på en rejse omkring bedre at kunne forstå og gøre vores bæredygtighedsindsatser gældende. Vi er på ingen måde i mål, og påstår heller ikke at være klassens duks, når det kommer til spørgsmålet om f.eks. klima. Til gengæld ligger vi meget højt på f.eks. økologi og dyrevelfærd. Men vi mener, at det er vigtigt at starte et sted. Et konkret sted. Med den nye mælk tvinger vi os selv til at tænke over den måde, hvorpå vores virksomhed og produkter påvirker omverdenen. Den økologiske gårdmælk mini giver nærværende og reel inspiration til måder at gøre tingene anderledes, og det bruger vi ind i vores videre rejse omkring klima og dyrevelfærd. Vi tror på, at både forbrugerne og branchen kan bruge det til mest, hvis vi er åbne omkring vores udfordringer, og inviterer alle med på sidelinjen i vores rejse omkring at gøre f.eks. Løgismoses klimaaftryk mindre. Forhåbentlig er

mælken det første led i den vigtige omstilling, som vi og resten af mejerikategorien står overfor. I sidste ende står vi helt fast omkring én ting: Det er bedre at gøre noget frem for at gøre ingenting.

Q: Hvorfor har Løgismose ikke en offentlig tilgængelig klima- eller CSR-strategi?

A: Vi er i fuld gang med at udvikle en bæredygtighedsstrategi, der skal gøre det fuldstændigt klart *hvor* vi vil handle, *hvordan* vi vil handle og *hvorfor* vi vil handle. Vi arbejder PT intenst med udvikling af en konkret bæredygtighedsstrategi. Målet er, at den skal ligge klar ultimo 2020. Det, vi kan sige om ønsket for strategien på nuværende tidspunkt er, at den - udover klimaspørgsmål og konkrete actions til at reducere vores CO2-udledning - også skal fokusere på vores kerneværdier omkring økologi og dyrevelfærd, som er forankret i virksomheden gennem mange års produktudvikling med smag, holdning og håndværk som rettesnore.

Bilag: Tidligere Q&A udarbejdet omkring mærket "Smagen af Frihed"

'Smagen Af Frihed' adskiller sig fra økologi ved at:

- Tyrekalvene må ikke aflives umiddelbart efter fødslen, men skal opdrættes til slagting i Danmark.
- Køerne skal have mere plads i stalden; Jersey skal have 6.6 m² per ko og der skal være 8m² per ko ved de store racer. (Økologireglerne kræver 6 m² per ko.)
- God plads ved foderbordet; højst 2 køer per foderplads.
- Køerne skal på græs om sommeren fritgående hele året såvel ude som inde.

Beviser omkring mælkens kvalitet når dyrene har det godt (DB certifikatet), er et langt stykke hen af vejen, noget som foregår i vores hoveder. Dyr som spiser godt, har god plads, adgang til det fri, får ekstra opmærksomhed, er mindre stressede, og yder derfor lidt mere og bedre mælk.

Mælk fra glade ustressede køer, er mælk som mejerister helst vil arbejde videre med, den bedste råvare, får mere attention på mejeriet, og vi ved den er god at arbejde med.

Jersey-køer giver ikke så meget mælk ved malkning, men til gengæld har de et højt proteinindhold og en flot flødegul farve, hvilket giver den bedste smag. Det er forbrugerne som skal lægge smagsløg til, og bedømme resultatet af vores indsats for mere og bedre dyrevelfærd.

KØER OG KALVE:

Q: Får kalvene så lov til at blive ved deres mor ud over det første døgn?

Q: Hvor længe bliver kalvene hos kvierne efter kælvning?

A: Ko og kalv skal være samme i mindst 24 timer efter kælvning og derefter går kalvene alene den første uge, og derefter sammen med andre kalve, eller sammen med en ammetante.

Det er kun en anbefaling at kalvene går med en ammetante, og de fleste kalve går alene den første uge og derefter sammen med andre kalve

Den tidlige adskillelse af ko og kalv er ikke optimalt for dyrevelfærden, men et kompromis ud fra hvad der kan lade sig gøre i dag. Og 24 timer er trods alt bedre end 12 timer.

TYREKALVE:

Q: Hvornår bliver tyrekalvene slået ihjel?

A: Tyrekalvene må aflives ikke efter fødslen, men opdrættes til slagtning i Danmark. Tyrekalvene opdrættes i Danmark og bliver slagtet, når de er 10-12 måneder.

GMO FODRING:

Q: Når det er økologisk mælk, bliver køerne altså ikke fodret med GMO korn, hvilken kost får de udover grønt fra marken?

A: Køerne bliver ikke fodret med GMO korn – Udover markens vilde blomster, planter og urter, får køerne naturligt, varieret foder og fodres med høg året rundt. Om vinteren får køerne desuden græs høstet om sommeren. Den varierede kost af markens planter og den naturlige foder har en direkte påvirkning på smagen af mælken, og vi arbejder løbende på foderet for at fremme den bedste smag i mælken.

UDE-TID:

Q: Jeg vil gerne vide helt konkret hvor meget ude tid køerne har?

A: Køerne sættes på græs fra økodagen 17. april og frem til 1. november, hvor de selv frit kan gå ud og ind, som det passer dem. Hvis det f.eks. bliver for varmt i løbet af sommeren, så har de selv mulighed for at gå indenfor. Køerne har derfor mulighed for at være ude i ca. 10 timer om dagen, men overnatter i staldene om natten. Omkring 1. november bliver græsset for vådt og generelt bliver det for koldt for køerne at være så meget udenfor.

I vinterhalvåret kan køerne frit gå rundt i staldene – helt som de vil. Her har de også fri adgang til at gå udenfor, hvis de har lyst til det – så køerne kommer ud hver dag hele året rundt.

KØERNES ALDER:

Q: Får køerne lov til at beholde og give mælk til deres kalve?

Q: Hvor mange år får køerne lov til at leve - og hvad sker der med dem, når der ikke kan malkes mere mælk til mennesker ud af dem?

A: Kalvene tages fra koen efter 24 timer (se tidligere svar). Det er forskelligt hvor gamle malkekøerne bliver, men typisk 5-6 år, hvorefter de slagtes og bliver til hakket kød.